

Стоянов М.М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ЛОКАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ

Окрім встановлення обставин, які становлять кінцеву мету доказування, допоміжних та доказових фактів, у процесі порушення, розслідування, розгляду та вирішення кримінальних справ нерідко доводиться встановлювати обставини, які не пов'язані з вирішенням справи по суті. Такі обставини називаються різним вченими-процесуалістами по-різному: супутні стосовно предмета доказування обставини; обставини, що необхідні при винесенні проміжних рішень у справі; особливий предмет доказування та ін.

Як визначають Ю.П. Аленін та Т.В. Лукашкіна (Аленін Ю.П. Локальний предмет доказування в кримінальному процесі / Ю.П. Аленін, Т.В. Лукашкіна // Наук. вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. - 2009. - № 4. - С. 224), в тих випадках, коли йдеться про правозастосовчу діяльність у кримінальному судочинстві, не пов'язану безпосередньо з вирішенням справи по суті, виникає необхідність з'ясувати певні фактичні обставини, перелік яких не завжди співпадає з тими, що перелічені в ст. 64 КПК України. Зокрема, така правозастосовча діяльність здійснюється судом (суддею) під час здійснення судового контролю, функції застосування заходів кримінально-процесуального примусу та виконання дозвільної функції, що потребує доведення наявності або відсутності деяких фактичних обставин.

Не можна не погодитися з думкою О.С. Степанова, який з цього приводу зазначає таке: «Дати вичерпний перелік належних доказів цієї групи не можна, але їх можна диференціювати в залежності від того, яке рішення приймається в ході провадження у справі» (Степанов О.С. Належність та допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис.... канд. юрид. наук / О.С. Степанов ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. - К., 2007. - С. 88).

Ми також вважаємо, що є необхідність у виділенні переліку обставин, які слід встановити при прийнятті окремих процесуальних рішень. Зокрема, при: застосуванні запобіжних заходів; зупиненні досудового слідства; вирішенні відводів; усуненні захисника від участі в справі; здійсненні судом контрольних повноважень; вирішенні питань, що виникають в стадії виконання вироку, постанови і ухвали. Видається правильною позиція, що перелік таких обставин, доцільно іменувати локальним предметом доказування (Кримінально-процесуальне право України : підручник / за заг. ред. Ю.П. Алені- на. - Х. : ТОВ «Одіссей», 2009. - С. 239-242).

Безумовно, докази, на підставі яких з'ясовуються обставини, що складають локальний предмет доказування, також є належними. Але на жаль, в чинному кримінально-процесуальному законодавстві такі обставини чітко не визначені і тому суттєве значення мають роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з цих питань.

Так, Пленум Верховного Суду України в постанові № 4 від 25 квітня 2003 року «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та подовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства» зауважив, що під час судового розгляду подання про взяття під варту, предметом дослідження є ті обставини, з

якими закон пов'язує можливість обрання цього запобіжного заходу. Зокрема, суддя з'ясовує, чи є підозра у вчиненні особою злочину або обвинувачення останньої обґрунтованими, тобто чи є в розпорядженні органу дізнання, слідчого встановлені у визначеному законом порядку достатні дані, що свідчать про наявність ознак злочину, вчиненого саме цією особою (ними можуть бути заяви й повідомлення про злочин, явка з повинною, документи, складені за результатами оперативно-розшукової діяльності, протоколи слідчих дій, висновки експертиз тощо).

Якщо питання про взяття під варту вирішується до порушення кримінальної справи щодо затриманої особи, суддя повинен перевірити, чи мали місце передбачені частинами 1 та 2 ст. 106 КПК підстави для затримання, чи наведені вони у відповідній постанові органу дізнання і чи зазначено в ній, у вчиненні якого саме злочину підозрюється особа та як він кваліфікується за статтями КК.

У разі, коли питання стосується особи, щодо якої порушено кримінальну справу, суд має дослідити, чи наявні передбачені ст. 94 КПК приводи та підстави до її порушення і чи зазначено в постанові кримінальний закон, за ознаками якого порушено кримінальну справу.

Коли питання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту вирішується щодо обвинуваченого, необхідно також перевірити, чи є у справі докази, що вказують на вчинення злочину саме цією особою, чи відповідає постанова про притягнення її як обвинуваченого вимогам ст. 132 КПК, чи було пред'явлено обвинувачення з додержанням вимог ст. 140 КПК.

Далі Пленум підкреслив, що суддя не вправі досліджувати докази, давати їм оцінку, в інший спосіб перевіряти доведеність вини підозрюваного чи обвинуваченого, а постанови про обрання запобіжного заходу мають бути викладені у формулюваннях, які забезпечують дотримання принципу презумпції невинуватості особи. Крім названих обставин, досліджуються також обставини, які відповідно до ст. 150 КПК мають бути враховані при обранні запобіжного заходу.

Варто відзначити, що застосування запобіжного заходу, в тому числі взяття під варту, не уявляється можливим без дослідження доказів на предмет їх належності, допустимості, достовірності та достатності.

Менш конкретними є роз'яснення щодо обставин, які необхідно встановити під час розгляду подань про проведення слідчих чи оперативно-розшукових дій, пов'язаних з обмеженням конституційних права і свобод людини і громадянина, в постанові Пленуму № 2 від 28 березня 2008 року «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства».

Таким чином, локальний предмет доказування становить сукупність обставин, які підлягають доказуванню у справі при прийнятті окремих процесуальних рішень на всіх стадіях кримінального судочинства, але не пов'язаних із вирішенням справи по суті.